

INTELEKTINIŲ INTERESŲ APRĖPTIS KOSTO OSTRAUSKO EPISTOLIKOJE

A SURVEY OF KOSTAS OSTRAUSKAS'S INTELLECTUAL INTERESTS IN HIS EPISTOLARY PRODUCTION

Virginija PAPLAUSKIENĖ

Maironio lietuvių literatūros muziejus

Išėivių skyrius

Rotušės a. 13, LT-442709 Kaunas

virginijap@gmail.com

Santrauka

Straipsnyje aptariamas Kosto Ostrausko epistolinis palikimas, esantis Maironio lietuvių literatūros muziejuje. Visa archyvinė medžiaga: nuotraukos, dokumentai, rankraščiai, laišakai, spaudiniai, yra saugoma rašytojo rinkinyje. Ši medžiaga sudaro svarbią Lietuvos kultūros istorijos dalį. Bandant suvokti išėivijos dramaturgo gyvenimo ir kūrybos kelią, epistolinis palikimas tampa neįkainojamu šaltiniu. Straipsnio tikslas – apibrėžti Ostrausko laiškuose besiskleidžiančius intelektualinius interesus. Archyvinė medžiaga suteikia plačias galimybes susipažinti ne tik su rašytojo gyvenimu, bet ir pateikia naujų faktų apie išėivių gyvenimą Vokietijoje, Australijoje ir Amerikoje.

Esminiai žodžiai: *laiškas, drama, muzika, teatras, egzilis.*

Summary

This article discusses Kostas Ostrauskas's epistolary legacy, which is held at the Maironis Lithuanian Literary Museum in Kaunas. The archival material: photographs, documents, manuscripts, letters, printed materials and others – is stored in the writer's collections. It certainly forms an important and essential part of the history of Lithuanian culture. Reconstructing the life and work of this modern playwright who lived abroad presents this epistolary heritage as a valuable resource. The specific objective is to highlight and define Ostrauskas's

intellectual interests. His life's philosophy unfolds in his letters: the spectrum of world views and attitudes. This valuable cultural inheritance provides a broad access not only to the writer's life, but also gives new facts about exile existence in Germany, Australia and America.

Key words: *letters, drama, music, theatre, exile.*

Įvadas

Vienas reikšmingiausių išeivijos dramaturgų, rašytojas, literatūros istorikas ir kritikas, humanitarinių mokslų daktaras Kostas Ostrauskas savo archyvinį rinkinį perdavė Maironio lietuvių literatūros muziejui¹. Epistolinis palikimas tikrai gausus: saugoma apie pustrečio tūkstančio laiškų. Korespondencija apima plačią geografiją: Lietuva, Amerika, Australija, Vokietija. Chronologinės ribos nuo 1946-ųjų iki 2012 metų. Archyve saugomi Ostrausko motinos Onos laiškai, intensyviai, nors ir trumpai (1948–1950), buvo susirašinėjama su būsima žmona Danute Valaityte. Prieš keletą mėnesių muziejų taip pat pasiekė laiškai iš artimo Ostrausko draugo Albino Šurnos², gyvenančio Australijoje. Ostrausko laiškai, rašyti būsimai žmonai bei Šurnai, ir tapo šio straipsnio pagrindiniais šaltiniais.

Be laiškų, rašytų Šurnai ir Valaitytei, archyve saugomi Ostrausko giminaičių – dailininko Prano Gudyno, Elenos ir Mindaugo Končių, Albino Ribinsko – laiškai. Savo korespondentus viename iš laiškų³ įvardijo pats rašytojas: šalia Vinco Trumpos, Vytauto Kavolio ir Albino Šurnos, teigia, nemaža susirašinėjęs

¹ Toliau MLLM. Su rašytoju straipsnio autorė bendravo nuo 1990 metų. Tad rinkinio saugojimo vieta nebuvo pasirinkta atsitiktinai. Paskutinis rašytojo laiškas dėl archyve esančios medžiagos ir biografijos detalių patikslinimo muziejų pasiekė 2012 metų sausio 6 dieną. Po ilgos ir sunkios ligos sausio 9 dieną rašytojas mirė.

² Albinas Šurna gimė 1923 metais Šeduvos valsčiuje. Mokėsi Šeduvoje, Panevėžyje baigė gimnaziją. 1944 metais pasitraukė į Vokietiją. Dirbo fabrike. Nuo 1946-ųjų mokėsi Pabaltijo universitete, Hamburge, vėliau Pinnenberge. 1947-aisiais susipažino su Ostrausku, 1949 metais pasitraukė į Australiją, o Ostrauskas į Ameriką. Nuo to laiko intensyviai susirašinėjo. Dirbo fabrike, vėliau baigė inžinerijos studijas. Iki pensijos dirbo inžinieriumi projektuotoju. Šiuo metu gyvena Melburne.

³ Iš Ostrausko laiško Paplauskienei, 2011 spalio 18 d.

su dviem kitais artimais draugais – Algimantu Mackumi ir taip pat anksti mirusiu Jonu Švedu (muzikas, bet ne „birbynininkas“ Jonas Švedas, – įspėja Ostrauskas). Rašytojas yra sakęs, kad su artimais draugais – Juliumi Kaupu ir Alfonsu Nyka-Niliūnu – mažai susirašinėjo, nes daugiausia kalbėdavo telefonu. Nuo 1999 metų įsigijus kompiuterį atsirado, pasak jo, „kompiuterinė kultūra“. Elektroniniai laišakai buvo saugomi tik išskirtinai brangių žmonių: Rimvydo Šilbajorio, Albino Šurnos. Susirašinėta ir artimai bendrauta su studijų dienų kolega, žinomą amerikiečių kalbininku Williamu R. Schmalstigu. Archyve saugomi rašytojų Algirdo Landsbergio ir Kazio Sajos, literatūrologų Alberto Zalatoriaus, Violetos Kelertienės, Elenos Bukelienės, Loretos Mačianskaitės ir Aušros Martišiūtės, kalbininkų Broniaus Savukyno ir Algirdo Sabaliausko, filosofo Juozo Girniaus, muzikologės Danutės Palionytės-Banevičienės laišakai. Taip pat esama režisieriaus, poeto Jurgio Blekaičio, aktorių Stasio Pilkos, Leono Barausko ir Algimanto Dikinio laiškų.

Ostrauskas nepaliko išsamios autobiografijos. Pasak jo, ji „pateisinama nebent tik tada, kai jokie kito rimtesnio darbo nebesugebi“ (Egzodo rašytojai, 1994, 579). Archyviniam rinkinyje esanti „Autobiografija“ – trumpa ir glausta, parašyta ostrauskišku minimalistiniu stiliumi. Parašyti išsamią autobiografiją⁴ nenorėjo ir neturėjo laiko. Iki pat savo paskutinių gyvenimo dienų kūrė – užbaigė dvi knygas *Paskutinis Kvartetas* bei *Van Gogho ausis*.

Tyrinėjant Ostrausko epistolinę medžiagą, kyla klausimų: kokie aplinkos veiksniai nulėmė jaunuolio asmenybės tapsmą, formavo jo intelektualinius interesus, ugdė jo estetinę pagavą, pastūmėjo žengti mokslo ir meno keliu? Straipsnyje siekiama tikslo – apibrėžti Ostrausko intelektualinius interesus, aktualizuoti mažai žinomus biografijos faktus. Bandant rekonstruoti Ostrausko

⁴ „Rašyti apie save – tai rašyti taip, kaip norėtum, kad būtų buvę, tai pozuoti, rodyti save ne tokį, koks esi buvęs ir tebesi, o koks norėjai būti [...]. Tad tegaliu tik trumpai pasakyti: gimiau 1926 metais Veiveriuose, vaikystė ir jaunystė prabėgo – kur kas per greitai – daugiausia neužmirštamuose Šančiuose, – taip, neužmirštamuose, – o nuo 1949 m. per nesupratimą gyvenu Amerikoje. Čia, atrodo, ir numirsiu. Nei šis, nei tas“ (Egzodo rašytojai, 1994, 579).

gyvenimo ir kūrybos kelią, epistolinis palikimas tapo neįkainojamam šaltiniui. Iki šiol beveik netyrinėtas archyvas atskleidžia ne tik paties dramaturgo gyvenimo faktus, bet ir šalia jo buvusių artimų bičiulių, kultūros ir meno žmonių kasdienybę; kultūrinio gyvenimo aktualijas egzilyje.

Ostrausko laišškai daugiaplaniai: kalbama ne tik apie gyvenimo realijas, socialinę, kultūrinę terpę, bet ir apie kūrybos peripetijas. Laiškuose autorius įvardija savo kai kurių dramų, minidramų genezę; tokiu būdu laišškai tampa raktu į Ostrausko kūrybos pasaulį. Straipsnyje pateikiami iki šiol mažai žinomi Ostrausko biografijos faktai, išryškinami pasaulėžiūros ypatumai, estetinės nuostatos.

Pasaulio vertybiniai matmenys

Ostrauskas nuo artėjančios antrosios rusų okupacijos 1944 metais pasitraukė į Vakarų. Aštuoniolikmetis jaunuolis dar nebuvo tvirtai įleidęs šaknų gimtojoje žemėje. Gerokai vėliau laiškuose, rašytuose Šurnai, ne kartą sakys: „[...] esu niekieno žemėje, niekur nepritampu“. Atsidūręs svetur Liubecke baigė gimnaziją, įsteigus Pabaltijo universitetą, studijavo lituanistiką Hamberge, vėliau Pinnenberge. Čia sutiko savo būsimą žmoną Danutę Valaitytę. Pirmieji laišškai, parašyti jai, datuojami 1948 metais, vėliau, Ostrauskui išvykus į JAV, intensyviai susirašinėjama iki jos atvykimo 1950-aisiais. Tais pačiais metais, sumainę žiedus, Ostrauskai nebebuvo išsiskyrę ilgesniam laikui. Ostrausko būsimai žmonai rašyti laišškai – tarsi trumpos novelės, persmelktos egzistencijos laikinumo: kalba asmuo, ieškantis gyvenimo prasmės. Egzistencija vieną po kito skausmingai iškelia klausimus: kas amžina, kas vertinga šioje žemėje, koks tikslas ir prasmė gyventi? Esminis gyvenimo tikslas buvo siekti mokslo ir gyventi ne kasdienį, bet dvasinį, pasak jo, „nerealų gyvenimą“. Beveik kiekvienas laiškas Valaitytei rašomas skambant klasiškai muzikai. Klausomasi Beethoveno, Händelio, Vivaldžio. Iki

gyvenimo pabaigos vienu mėgstamiausiu kompozitorių išliko Mozartas.

Kažkada Tu rašei, kad Mocartas, turbūt, negyveno šioj žemėj – jo muzika tokia šviesi, giedri ir gal net nerūpestinga. Klausaus jo „Requiem“. (Jį Tu jau, be abejo, girdėjai). Klausaus ir nieko kito negaliu pasakyti, kaip tik: „Niekas, turbūt, taip gerai nesuprato gyvenimo, kaip jis.“ Tikėk man, vėželi Mano Brangus. Jis matė, kad gyvenime yra du gyvenimai: šviesus ir juodas. Tokia ir jo muzika. Jis, atrodo, nesprenė ir neieškojo, kuris iš jų yra tikrasis – jis tik matė, kad gyvenime yra džiaugsmo ir kančios ašaros, kad gyvenimas gimsta, gyvena ir – miršta.

– „Requiem“ – žodis mirčiai. Juodas, rūstus žodis. Jis verčia tylėti ir neabejotamai suprasti, kad kartą reikės išeiti. Išeiti ir daugiau nesugrįžti. Niekad. [...] Aš gyvenau kiekvienu žodžiu, nes jie visi buvo gyvi – gyvi žodžiai apie mirtį. Jie plaukė, dužo skliautuose ir gimė aidu – niekad nenurimstančiu aidu; ir ėjo į ten, kur buvo mirtis, ten buvo skausmas ir kančia... (Laiškas D. Valaitytei, Brooklyn, 1949 X 30; MLLM ER 96995).

Klasikinė barokinė muzika neatsiejama nuo Ostrausko asmens⁵: ji buvo ne tik gyvenimo fonas, bet ir kūrybos pagrindas. Nuorodų į įvairius muzikos kūrinius esama kiekviename laiške:

[...] sėdžiu prie radijo – Čaikovskio „Romeo ir Julija“ uvertiūra. Tokia pilna nuoširdaus jausmo muzika. Sielvartas. Lyg matai, kaip Čaikovskis verkia, – nes ši muzika – jo gyvenimo žingsniai... Sunkūs, išvargę... (Laiškas D. Valaitytei, 1949 VII 31).

Landsbergio sukurtoms dramoms nusakyti galima pasitelkti epitetą *tapybiškos*, o Ostrausko kūryboje ryškus muzikinis pradas. Labai dažnai pirmieji iš karto į akis krintantys su muzika susiję ženklai yra kūrinių pavadinimai: eilėraščių rinkinys *Preljudai*,

⁵ Į muzikos pasaulį jį palydėjo tėvas Kostas: nuo ketverių metų sėdėjo šalia jo, vargonavusio bažnyčioje, „nukarusiomis kojomis“ ir „gėrė“ įstabius garsus, vėliau Vokietijoje pas buvusį Kauno operos tenorą Vladą Ivanauską mokėsi dainavimo. Ypač domėjosi klasikine muzika ir opera. Abu su žmona buvo sukaupę turtingą klasikinės barokinės muzikos kolekciją.

pjesės *Fuga*, *Kvartetas*, paskutinė knyga, likusi rankraštyje, – *Paskutinis Kvartetas*.

Laiškuose Valaitytei nuolat rašoma apie tuos kūrinis, kurių klausomasi, dalijamasi giliais vidiniais, muzikos sukeltais, išgyvenimais:

Kai dar buvau kambary, pro radiją girdėjau rusų valstybinį chorą giedant „Crucifixus“ ir „Kyrie eleison“. Ką aš pergynau, sunku išreikšti. Žinau tik: aš drebėjau. Visas virpėjau, o kūnu bėgo šurpulis. [...] Tada pradėjau tau rašyt. Ir noriu prisipažinti, Danute, (nesijuok!): jei tokį chorą giedant šiuos kūrinis girdėčiau aš bažnyčioj, esu tikras, – išvysčiau Viešpatį žengiant nuo altoriaus. Ir pulčiau Jam po kojų, tardamas: „Atleisk, o Viešpatie, nes aš buvau aklas ir kurčias“... Ir verkčiau kruvinomis ašaromis. [...] Mes gyvenam. Mes gyvenam kasdienybėje: triukšmas, eibės reikaliukų, įvairūs niekai etc. etc. – pradėdam pakilimu iš lovos ir baigiant vėl griuvimu į ją. Į tai mes arba jokio dėmesio nekreipiam arba – staiga kažko pasiilgstam: vienumos, ramybės, grožio... mus apipuola klausimai, kuriuos neįsprausi į kasdieniškus, sakyčiau, virtuvinius rėmus. Ergo – yra du gyvenimai: kasdieniškas ir minties, svajų, ramybės, vienumos, grožio etc. Yra žmonių, kurie gyvena tik pirmuoju. Aišku, jie susiduria neišvengiamai ir su antruoju, tačiau jo specialiai nieieško, nes neskiria jam jokios vertės. Gi kiti – priešingai: jie karštai ieško to antrojo, kurį jie vadina tikruoju gyvenimu, pirmąjį pripažindami tik kaip neišvengiamą realybę, be kurios išviršinė žmogaus egzistencija būtų neįmanoma (Baltic University, 1948 VI 24; MLLM, ER 96961).

To „nerealiojo gyvenimo“ paieška, jai teikiamas prioritetas suartino Danutę ir Kostą. Jau Vokietijoje jiedu buvo tvirtai apsisprendę sujungti gyvenimo kelius į vieną:

Man atrodo, kad mums yra ir bus dienų per maža, nes gėris, laimė ribų neturi. Čia ir slypi, Danute, mudviejų didelis džiaugsmas – abu gyvenam vienas kitam, esam vienas, abu siekiam gėrio, laimės, esam taip laimingi, bet vis siekiam (nes ribų nėra) – auga. Ir nėra baimės, kad mes pasieksim laimės, gėrio ribą – jos nėra. Ir nieko, brangi Danute, nėra puikesnio, kaip viename gyventi viens kitam, džiaugtis džiaugsmui augant į bekraštę begalybę ir žinoti: „Mudu nešam viens kitą viens kitam“, brangi Danute (Pinnenbergas, 1948 12 29; MLLM, ER 96967).

1949 metais Ostrauskui atvykus pas gimines į Ameriką, dienos tapo sunkios ir beprasmiškos: jausmus aitrino ne tik išsiskyrimas su brangiu žmogumi, bet ir savosios žemės praradimas. Svetimos kultūros apsuptyje reikėjo iš naujo kurti gyvenimą, išlaikant tautinę savastį. Laiškuose prabylama apie tremtinio vargus svetur: kasdienės darbo paieškos, atsitiktiniai užsiėmimai (indų plovėjas, darbininkas metalo fabrike). Pasitaikę darbo pasiūlymai Bostono ir Čikagos operose, galėję sujungti širdžiai mielą pomėgį ir darbą, atmetami kaip nesuteikiantys gyvenimo pilnatvės: „[...] operos pajacu nebūsiu“.

Laiškai, atveriantys visuomeninį, socialinį ir kultūrinį Njujorko bei Čikagos gyvenimą, rodo ir dideles jaunųjų lietuvių ambicijas nenustoti lietuviškumo, jį puoselėti akademinio lygiu:

Matai, Vėželi, susišnekėjom su Joniku, kad reikia prie kurio nors universiteto įsteigti lituanistikos katedrą. Na, ir pradėjom abu baisiausių propagandą per laikraščius šimtais slapyvardžių (kad atrodytų, jog mūsų nesvietiškai daug). Nors reikalas visai paprastas, – surink 20 klausytojų ir universitetas nori, nenori privalo atidaryti pageidaujama katedrą. Bet surink dabar tą 20. Tačiau vilčių yra nemaža. [...] Katedros įsteigimo idėja ypač dar užsidegėme dar ir dėl to, kad išsivalkioję abu po Čikagos universitetus ir išžiūrėję į jų katalogus, pamatėme, jog beveik visi jie turi plačiausiai išvystytas, pvz., lenkų, rusų kalbotyros ir literatūros katedras. Įsiutom, – kuo mes, pagaliau, prastesni? (Čikaga, 1949 IX 20, MLLM, ER 96988).

Laiškai Danutei pilni nerimo, ilgesio, netgi nežinios. Tiesa, šie jausmai keičiasi, išrūpinus ir jai iškvietimą į Ameriką. Atsiranda viltis, tam tikras stabilumo jausmas, kuris sietinas ne tik su būsimu žmonos atvykimu, bet ir su tam tikrais benusistovinčiais kultūriniais interesais ir užsiėmimais:

Sakau, man dabar truputį lyg ir skaidriau – ėmiau po truputį įsitraukti į kultūrinį darbą. Sutikau susitvėrusioj scenos mėgėjų trupei vaidinti „Atžalyną“. (Tai būtų pirmieji šios trupės žingsniai.) Šį šeštadienį su Ivanausku dainuosim pro radiją liet. programoj. Vienam, kitam koncerte bažnyčioj... žinia, tai tik

mažutėlės smulkmenos. Tačiau, nors jos atima ir daug taip brangaus laiko, tačiau jaučiu širdy šioкі tokį, kad ir visai nežymų moralinį pasitenkinimą, kuris nors šiek tiek, giedresnėmis spalvomis praskaidrina mano taip pilką ir sunkią kasdienybę (Brooklyn, 1949 X 30; MLLM, ER 96995).

Laiške minimas *Atžalynas* nėra atsitiktinė detalė. Teatras buvo antroji Ostrausko mūza, o meilė jam pasireiškė jau Lietuvoje, kur metęs gimnaziją įstojo į Jaunimo teatro studiją, ten ir vaidino, o teatro direktorius Stasys Santvaras sumokėjo pirmąją gyvenime algą⁶. Vėliau Vokietijoje rečitatyvinio būdu pastatė Vinco Mickevičiaus-Krėvės *Šarūną* ir *Skirgailą*. Todėl ir Amerikoje įvairiomis formomis siekė grįžti prie teatro, ypač po to, kai apsisprendė nebedainuoti:

[...] aš mesiu dainuot; tikriaus, ne mesiu, bet būsiu priverstas mesti – ką reiškia publikos plojimais, kada pats jauti, jog tegali duoti tik dešimtadalį to, ką anksčiau galėjai... Tai tikra tiesa, vėželi. Ir nieko nuostabaus – padarau kelių valandų repeticiją ir lipu sienom. O kur kas dieną reikalingas lavinimasis?... Nieko nepadarysi, Danučiuok, tačiau, bent šiandien, sąlygos yra nelaimingai nedėkingos ir stipresnės už mane... Pagaliau, man vis lenda galvon mintis, kad parašytas bent trumpiausias pakenčiamas dalykėlis yra vertingesnis negu 10 gerai sudainuotų koncertų (Brooklyn, 1949 XII 19; MLLM, ER 97000).

Apibendrinant Ostrausko laiškus, rašytus Valaiytei, galima prieiti išvadą, kad juose apibrėžti gyvenimo tikslai ir suformuotos kūrybinės estetinės nuostatos. Klasikinė muzika, atėjusi iš vaikystės, lydės iki gyvenimo pabaigos, taps jo kūrybos prasme ašimi. Jaunystėje atsiradusi aistra teatrui bus transformuota į dramų kūrėjo veiklą, taip pat trukusią visą gyvenimą.

Kūrybos laukas: drąsa ir paprastumas

Studijos Pinnenberge suartino su Šurna. Vėliau jų gyvenimo keliai išsiskyrė – vienas atsidūrė Australijoje, kitas Amerikoje,

⁶ Algos lapas su Stasio Santvaro parašu saugomas MLLM archyve.

bet bendravo ir susirašinėjo iki pat Ostrausko mirties. Laiškuose Šurnai faktografinis matmuo persipynęs su literatūriniu: lyg mozaika iš patirties detalių, kūrybinių ieškojimų, planų ir apmąstymų susidėlioja daugiaplanis rašytojo paveikslas. Laiko ženklai, užfiksuoti laiškuose, atveria Tėvynės ilgesį, mokslo siekius, kultūrinį visuomeninį gyvenimą, teatrinę veiklą. Jis ne tik aprašinėjo kasdienybės įvykius, buitį, bet ir su ostrauskišku humoru ir švelnia ironija vertino, reiškė nuomonę, dėstė pažiūras, todėl laiškai atveria itin platų jo intelektualinių interesų spektrą. Žinoma, visą gyvenimą lydėjęs intensyvus domėjimasis menu ir mokslu turėjo rimtą pagrindą – disertacijos rengimą ir rašymą⁷. Pirmas Ostrausko laiškas Šurnai parašytas lėktuve skrendant į Ameriką. Laiške itin stiprus niekada nepatirtas nežinios, svetimumo jausmas:

Ek, Albinai, aš tik dabar imu pajusti tą nelemtą tremtį, anksčiau jos nebuvo – mes tik tuščiai šaukėm ir durnių voliojom. Rikiavomės, vadinasi. Ir niežėjo padus kažkur toliau, velniai žino, bėgti...

[...] į nežinių einant, tik kažkokia baimė ir nepasitikėjimas. kažkas svetimumo užplūdusio taip staiga ir ūmai. kažkas slegiančio, kuo atsikratyti nėra jėgų. Ir eini lyg aklas be lazdos. Vienišas, lyg elgeta ir dar terbas pametęs. Bet koks čia skirtumas, Albinai... vis tiek mūsų kelionės vienas ir tas pats tikslas – dulkės. [...] Kai nusileidžiame ir išlipu, aš išsigąstu savęs – atrodo lyg iš Pinnenbergo į Hamburgą būčiau atriedėjęs. Jokių pergyvenimų, jokių pasikeitimų: tik žinau, kad skridau. [...] Čia nėra Žmogaus. Mes daug ką girdėjom apie Tėvynės nostalgiją. Daugelį ji užmušė. Daugeliui Dievą ir žmones pagrobė. Bet mes mažai ką girdėjom kalbant apie žmogaus nostalgiją – jei anoji užmuša, tai ši gyvą palaidoja. Jei ana atima Dievą ir žmones, tai šioji – ir patį Nieką iš Tavęs pagrobia. Pasiimkite Tėvynę ir atiduokite man Žmogų, nes nėra Tėvynės be Žmogaus, o Tėvynė gimsta tik Žmoguje. [...] Aš Amerikoje, bet ne Amerika manyje (Laiškas A. Šurnai, Brooklyn, 1949 IX 28).

⁷ Disertacija skirta Jono Biliūno ir Jono Šaulio susirašinėjimui: "Annotated Edition of the Jonas Biliūnas material in the Šaulys Archives of the University of Pennsylvania Library". Saugoma MLLM.

Ostrauskas taip ir neįsileido į savo jausminį pasaulį „amerikoniskų“ realijų. Gavęs Pensilvanijos universiteto stipendiją su didžiausiu užsidegimu ėmėsi studijų, juolab kad dėstė dramaturgas, rašytojas, profesorius Krėvė: „Gavau stipendiją muštis mokslų link Pensilvanijos universitete, Filadelfijoje. Mokslas prasidės rugsėjo gale. Gal žinai, ten yra “Baltic and Slavic studies Department su Sennu, Krėve“ (Laiškas Šurnai, Brooklyn, 1950 VI 24). Amerikoje įvykę svarbūs gyvenimo pokyčiai – vedybos ir naujai pradėtos studijos – suteikė naujų išgyvenimų, išskėlė būtinybę siekti aukštesnių tikslų ir atsiriboti nuo gyvenimo šurmulio. Vienintelė galimybė tai padaryti – kūryba:

Tai yra man priemonė užmiršti bjaurią kasdienybę ir vis labiau įkyrėjantį nuobodulį bei piktą zirzlumą sau pačiam. [...] Mėginu sukristalizuoti savo literatūrinį (bendrai meninį skonį) ir ieškau savo pasaulėžiūros, nes kaip bjauru žinoti, kad savyje nešiojiesi palaidą balą (Laiškas Šurnai, Brooklyn, 1950 VI 24).

Studijos atvėrė naujus horizontus ir vardus: „[...] knygos pekliškai įdomios, ypač ‘The confession of the Fool’ ir ‘Inferno’“. Vokietijoje pradėjęs kaupti biblioteką, šito intereso neapleido ir Amerikoje: „[...] palengva susidarau savo gražią bibliotekėlę, tiesa, daugiausia teatro bei dramos klausimais“ (Laiškas Šurnai, Philadelphia, 1952 XII 27).

Laiškuose Šurnai dažnas pasaulinės ir lietuvių literatūrų lyginimas: „Literatūros mūsų kol kas beveik nėra, o jeigu kas yra, tai tik per nago juodimą, kurio „tyrinėti“, aiškiai, nėra prasmės – juokinga gi būti „žinovu“ kelių knygelių bei eilių“ (Philadelphia, 1952 XII 27). Todėl daug laiko skiria vakariečiams, džiaugdamasis, kad pajėgia skaityti originalo kalba. Laiškuose nuolat nuo kultūrinių interesų ir kūrybos grįžtama prie tremtinio situacijos:

[...] daugiausia amerikiečių, anglų, rusų (įkertu jau gan neblogai ir originale) ir prancūzų, kuri, deja, prieinama tik vertimuose. Toliau įsikibau į dramaturgiją, jos istoriją ir ypač teoriją, pradedant nuo didžiai gerbiamo Aristotelio. Žinia, kad jau būtų pilna – skaitau ir meisterius dramaturgistus. Amerikonus

nejuokais pažįstu. O kad dar būtų „hyčiau“, pats dramatinizuojuosi, esu užbaigęs tris vienaveiksmes (geriau nuo jų pradėti ir įpusėjęs triveiksmę). Ką padariau, esu patenkintas (sakai, taip visuomet būna, kol neatvėsta), išskyrus vieną – pirmąją. Prisispyręs ir toliau kapstytis šiuose dirvonuose. Pačiam turint galvoj mūsų didžiai tragišką tremtinio padėjimą, ir vėl, žmogus, ieškai ano išganingo išėjimo. Ir kas gali būti geriau tokiu atveju, Albinai, jeigu nepasiimti lyrą... [...] Taigi pasiimu ją, ba žinau, jog ji balzamas. [...] Taigi gimsta mano „lyricizmai“. Žmoniška kalba tariant: rašau eiles... [...] Sudariau rinkinį vardu „Preliudas“. [...] Žinai, šiais mūsų tautinės misijos laikais poezija yra menkas biznis, ypač dar jeigu joje pasigendama ir „svarių patriotinių temų ir sacharino“ (Laiškas Šurnai, Philadelphia, 1951 IX 27).

Galima sakyti, kad šiame laiške įrašytas jo gyvenimo siekis eiti kūrybos keliu ypač stipriai susijęs su gyvenimu svetur, tokiu būdu kūryba tampa galimybe kompensuoti prarastą: „pasiimti lyrą, ba ji yra balzamas“. Poetiniai „lyricizmai“ nepasitvirtino, rinkinys *Preliudai* taip ir nebuvo išleistas, jo rankraštis buvo perduotas MLLM. Tačiau viena po kitos gimsta pjesės, dramos, minidramos, jos spausdinamos žurnale *Metmenys*, imamos leisti atskiromis knygomis. Ostrauskas buvo vienas iš nedaugelio išėivijos autorių (dar Landsbergis ir Antanas Škėma), savo kūriniamis pritaikiusių avangardinius kalbos ir formos eksperimentus.

Laiškuose Šurnai Ostrauskas nuolat išsakydavo savo kūrybinius sumanymus, pasakodavo vieno ar kito kūrinio atsiradimo, komponavimo istoriją, pasisakydavo dėl itin retų savo dramų pastatymų Lietuvoje:

Nereikia man nei prisipažinti, kad *Ars amoris* yra trumpo metražo gabalų vėrinys – tarsi rožančius. Tai savaime aišku. – *Metuose* atspausdintas epizodas apie Casanovą nėra vienintelis į savarankišką vienaveiksmį perdirbtas AA gabalas, – į tokius vienaveiksmius jau paversta ir *Salomė*, *Dienų išdaigos* (ar ne gera būtų, jeigu ir mes, lietuviai, turėtume ofenbachišką operetę?) ir *Labanakt, motin* (nauju pavadinimu *Hamletas ir kiti*); be to, parašyta naujai, vienaveiksmiu, tartum tos temos post scriptum (jis turėtų pasirodyti sekančiuose *Metmenyse*). Visa tai sudaro tarsi naują vardą – *Amūro išdaigos*. Ir baigta – tai temai atrodo taškas. [...] Gal tada,

kai tenykščiai teatralai pamatys, kad esama ne tiktai Čechovo pasaulio, ne vien tik rusų „klasikų“. Gal galima ką nors šviežesnio tikėtis iš naujosios kartos? [...] Kaip esu Tau ir viešai rašęs (nors, žinau, Tu su tuo ir nesutinki), drama man yra pirmiausia literatūra, o ne teatras. Gerai, jeigu pastato, tačiau jokia bėda, jeigu ne. [...] Neatsitiktinai kai kurie mano darbai apskritai sunkiai leidžiasi pastatomi, – įsivaizduok, ką, pvz., reikštų įvesti AA į sceną (esi teisus: šia prasme ji tikrai lengviau tiktų gabalais televizijoje) (Laiškas Šurnai, 1992 VII 8).

Mažai reikšmės Ostrauskas teikė ir jo pjesių pagrindu pastatytų spektaklių aptarimams, apskritai nebuvo linkęs dalyvauti pastatymų premjerose:

Nesiveržiu į savo dramų spektaklius (mačiau vos keletą), nors kartais, atrodo, tektų ir gailėtis: sako Škėmos 1961 m. pastatyta Pypkė buvo nebloga, o girdi, š. m. jaunimo kongreso metu atliktas Kvartetas taip pat neblogai praskambėjo (pastaruojau atveju tiesiog nenoriu tikėti). Tiesą sakant, visiškai neinu ir į amerikiečių teatrus bei koncertus. Geriau jau ištiest kojas namie ir paklausyt iš plokštelės mėgiamos barokinės arba klasikinės muzikos (Laiškas Šurnai, 1972 VII 16).

Matyt, toks sprendimas nedalyvauti spektaklių peržiūrose susijęs su Ostrausko nuomone apie menką lietuvių kultūrą, jis yra rašęs, kad lietuvių „bendras praktikos lygis siaubingai žemas, o apie pakenčiamą teatrą ir kalbos nėra“. Turėjo savo nuomonę ir apie literatūros kritikų rašinius:

Geriau man „sekasi“ su literatūrine mano darbų kritika. Esama bent kelių rimtesnių kritikų, kurie į mano dramas žiūri kaip į gryną pinigą ir rimtai, kartais įžvalgiai ir teigiamai (net liaupsinamai) jas traktuoja. Iš kitos pusės, pilna visokių nesu(si)pratimų ir nesąmonių: kai kas mano dramose pasigenda formos (tuo tarpu aš jai kaip tik skiriu labai daug dėmesio, nes tiesiog organiškai nepakenčiu kūryboje palaidos balos), kitiems aš visai „nelietuviškas“, „nepatriotiškas“, tretiems – „nihilistas“, ciniškas ir tuo būdu nemoralus ir t. t. ir t. t. (Laiškas Šurnai, 1972 VIII 16).

Vertindamas skaitytoją yra rašęs, kad „lietuviai labai konservatyvūs“, „kreivai žiūri į visa tai, kas nauja ar kitaip, ne tik žiūri, bet kartais tiesiog karingai kaunasi“. Tačiau kūrybos neįvertinimas ir nepripažinimas tėvynėje jį skaudino. Minint Ostrausko aštuoniasdešimtąjį gimtadienį Lietuvoje buvo išleista kūrybos *Rinktinė*. Už nuopelnus Lietuvos kultūrai buvo pasiūlytas vienu iš kandidatų Nacionalinei premijai gauti. Deja, premija buvo paskirta gerokai jaunesniam pretendentui. Šis faktas buvo skaudžiai išgyventas. Taip pat sunkiai sekėsi priimti viešą kūrybos kritiką, nuo tokių dalykų gynėsi abejingumo kaukėmis: „[...] atvirai pasakysiu, dėl to nesuku galvos. Rašau, kaip jaučiu bei žinau, ir basta.“ Savo ypatingą reiklumą kūrybai ne kartą yra pabrėžęs laiškuose Šurnai: „[...] didėja „savikritiškumas“ – vis daugiau braukai, kaitalioji... [...] Tačiau kol dar, nors ir vargais negalais „tebesirašos“ ir esi daugiau mažiau patenkintas rezultatu, tol kaudiesi. O kai pamatysiu, kad jau „gaunas“ birzgalas, „veikalams“ padėsiu riebę tašką (esu šventai įsitikinęs, kad pajėgsiu tai suvokti ir taip pasielgti)“ (1979 VIII 25). Skaudino ir kritikos, skaitytojų negebėjimas suprasti tam tikrų sąlyginių meno formų, kurios ryškios farse *Gundymai*. Šis kūrinys sulaukė įvairių svarstymų ir kontroversiškų vertinimų. Matyt, Šurna savo laiške teiravosi tam tikrų dalykų, nes Ostrauskas plačiai ir išsamiai aiškina *Gundymų* parašymo aplinkybes, tam tikrus skaitymo kodus:

[...] nesinori, kaip autoriui, nei aiškintis, nei „gintis“, nei įrodinėti ar įtikinėti. Tad pasitenkinu tik keliais trumpais, bendro pobūdžio komentarais – Gundymai didele dalimi yra farsas. Tad jo kontekste reikia traktuoti, pvz., žmonos uniformą, čebatus, revolverį ant šlaunies ir etc. Be to, farsas, kaip žinai, neturi „tikrų“ „psichologiškų“ charakterių, neturi ir ibseniško veiksmo, priežastingumo. O tokiam gyvenimui, tokiems „žmonėms“ ir jų logikai reikia taikyti vad. „banalumo estetiką“. Tiesa, tasai farsas faktiškai nėra juokingas (anaiptol), nes jo potekstė – labai rimta, tiesiog kankinio drama. Gal, sakysi, tai nesuderinami dalykai? Galbūt. Bet tai jau būtų visai kita šneka. Apskritai, atrodo, Gundymams lemta bent kol kas – būti nesu-
prastiems arba bent „kontroversiškiems“. [...] Tavo, Albinai, spėliojimas,

jog, gal tą dramą aš parašęs, „bent iš dalies, pasidavęs pagundai parodyti mūsų patriotiškai nusiteikusiems tautiečiams, kad nes[u] abejingas jų rūpesčiams“. Net iš mažiausios dalies. Jeigu dėl to būčiau rašęs, ji būtų buvusi visai kitokia. Tas pats pasakytina apie visą mano kūrybą, ir apie būsimąją. Dar daugiau: aš ne tik nesitaikstau savo tautiečiams, bet priešingai – braukiu jiems prieš plauką. Ir dar daugiau: juo toliau, tuo daugiau mano dramoms daugiau ar mažiau sąmoningai darosi vis sunkiau techniškai įkandamos mėgėjų teatrui, – kad tokie „teatralai“ nesugalvotų jų statyti. (Tai iš dalies atsako į Tavo klausimą, kaip ten buvo su tuo Lozoriamu „pastatymu“). Idealiai žiūrint, žinoma, drama turėtų būti pastatyta – tikro profesinio teatro, rimtai, sugebančio ir žinančio, ką daro. Tačiau net ir tokiu atveju drama, t. y. tekstas, egzistuoja (savaime) kaip literatūra; o tuo labiau, kai teatro nėra (1984 VII 28).

Laiškuose Šurnai ne kartą yra kalbėjęs apie išsivijusį teatrą, sakydamas, kad profesionalaus nėra ir negali būti, o mėgėjų teatras ir lieka mėgėjų. Tačiau smalsiai sekė teatrinę veiklą Lietuvoje, deja, apmaudžiai konstatuodamas, kad trūksta drąsių režisierių, siekiančių kūryboje originalumo. Tokiu pat prastu skoniu ir menkais intelektualiais interesais pasižymi ir lietuvių skaitytojas bei žiūrovas.

Klausai, Albinai, kodėl mano „pasaulio vaizdas toks perdėm kandžiai pesimistiškas“. Nežinau. Turbūt todėl, kad tokia mano natūra. (Tikrai žinau, kad bijau sentimentalumo, nors gyvenime kartais, atrodo, pats galiu būti sentimentalus.) O ar toks mano pesimistiškas nusiteikimas nėra taip pat priešingas bendrajam mūsų tautiečių nusiteikimui? Pagaliau ar pats susitelkimas vien tik draminiėje kūryboje, taip pat nėra gana priešingas bendrajam tautiečių skoniu ir mūsų literatūrai? Mes mėgstam klotinį teatro lygio scenas, „lošimą“ ir „baikas“, patriotinius monologus ir sentimentą, tačiau mes nemėgstam dramoms, nesukam galvos dėl jos teksto. Kaip žinai, mes esame „poetų tauta“: kaip kiekviena v a r n a – dainininkė, taip ir kiekvienas raštininkas pas mus poetas, o kiekvieno grafomano nukaltos kelios eilutės – jau poezija, savaiame daugiau respektuotina ir vertintina negu proza, o tuo labiau drama. Pas mus užsiimti dramaturgija, ir tuo labiau vien tik dramaturgija, jau savaiame reiškia plaukti prieš srovę. (Tiesą sakant, drama beveik visur ir visada buvo mažiausiai

populiarus žanras.) Na, velniai nematė. Nieko aš čia nepakeisiu ir aukščiau bambos neiššoksiu (1984 VII 28).

Apibendrinant Ostrausko laiškus, rašytus Šurnai, galima teigti, kad juose ypač ryškus kūrybos refleksijos lygmuo: dalijamasi ne tik kūrybiniais sumanymais, jų realizacija, bet ir atskleidžiamas emocinis santykis su nepalankiu kūrybos vertinimu, apgailestaujama, kad vis neatsiranda režisierių, norinčių statyti jo dramas teatre. Kūryba susiejama su egzistencine iševio situacija: „Jeigu neturėčiau savo rašinėjimų, būtų visai rieta. Toji kūryba iš tiesų gelbsti – paskęsti joje, užsimiršti. Tikra terapija“ (1997 V 1).

KALBA: grandis tarp žmogaus ir jo erdvės

Ostrauskui rūpėjo lietuviško žodžio likimas iševijoje. Filosofas Hansas Georgas Gadameris, analizuodamas egzilyje atsidūrusiojo situaciją, pabrėžė gimtosios kalbos išsaugojimo problemą. Pasak jo, „tėvynė pirmiausia yra kalbos tėvynė. [...] Kam lemta gyventi tremtyje, tas leidžia gyvenimą tarp noro pamiršti ir noro išsaugoti atmintį, tarp atsisveikinimo ir prisiminimo, tarp netekties ir naujos pradžios, kad ir kur ji būtų“ (Gadameris, 1999, 223–224). Gadamerio ontologinės eksplikacijos kelrodis – žaidimas kalba, aukščiausia jo pakopa – kūrinys kaip „kalbos kristalas“, nušviečiantis žodžio tiesą. Iš tiesų, iševijoje Ostrauskas daug padarė, kad lietuvių kalba netaptų tik buitine, kasdienio bendravimo kalba, bet ja būtų publikuojami moksliniai straipsniai, kuriama. Todėl kartu su egzilyje esančiais rašytojais bei literatūros kritikais Vincu Maciūnu, Antanu Vaičiulaičiu, Rimvydu Šilbajoriu, Nyka-Niliūnu ir kitais puoselėjo lietuvių kalbą, dirbdami Lituanistikos institute. Itin reikšmingą vaidmenį saugant kalbą ir plečiant kultūros lauką atliko žurnalas *Metmenys*. Ostrauskas nuo pat pirmojo numerio ir iki pat savo mirties buvo šio žurnalo redakcinės kolegijos narys ir aktyvus dalyvis. Į MLLM archyvą perduoti laišškai *Metmenų* redaktoriui Vytautui Kavoliui

rodo, kad jų susirašinėjimas apėmė platų kultūros lauką, daug su iševio situacija susijusių problemų. Ostrauską liūdino, kad ne tik gimę Vokietijoje ar Amerikoje, bet ir vyresnieji atsitolina nuo lietuviškos, tėvų kalbos. Laiškuose Šurnai rašė:

Esi teisus: bandau laikyti pirštą ant šių dienų pulso. Ne tam, kad madin-ga ar „reikia“, bet tik todėl, kad taip jaučiu. Esi ir vėl teisus: liūdna čia mūsų lietuviško žodžio dalia (1970 VII 20).

Laiškuose Šurnai Ostrauskas dažnai grįžta prie meninės kalbos, svarsto, kuo ji skiriasi nuo kasdien vartojamos, kaip keičiasi žodžio vaidmuo kalboje ir meno kūrinyje, kur žodis prisišaukia įvairius kultūrinius vaizdinius, asociacijas, vardus, suponuoja intelektualinius žaidimus, įprasmina žmogaus mintį erdvėje. Gadameris teigė:

[...]rašytojas yra kalbos prašytojas. [...] Jis nori būti kalbos apdovanotas, kad jam pavyktų taip naujai prakalbinti kalbą, kad tai, kas tiesiog parašyta ar kas perskaityta, savaime būtų ne visuotinio plūstančio informacijos srauto dalis, bet kad mes klausytume kalbos (Gadameris, 1999, 225).

Ostrausko kalbiniai svarstymai įtraukia ir klausytoją, užgriebia rašančiojo ir skaitančiojo atsakingus ryšius:

Tiesa, kalbant apie rašto žmones, dažnai esama skirtumo tarp kasdieninės, šnekamosios kalbos (ji visada nerūpestingesnė) ir literatūrinės kalbos. [...] Skurdi ir dažno kito „tremtinio“ rašytojo kalba. Tačiau dažnai esama ir kitos priežasties: mūsų literatūra, apskritai tariant, niekad nėra turėjusi aukštos kalbinės bei stilistinės kultūros tradicijų. [...] Tačiau man atrodo, kad mūsųose yra kita bėda: skaitytojas ir rašytojas reikalauja to, ko neturėtų reikalauti, o dažnai nereikalauja to, ko privalėtų reikalauti. Čia ir prasideda velniava: susivartaloja visi kriterijai, o tuo pačiu atsiranda ir atitinkama įtampa tarp skaitytojų ir kai kurių rašytojų, o taip pat ir tarp rašytojų. Manęs, tiesa, tai per daug nenervina. Ar dėl to, kad jaučiuosi dalis elito? Šažoningai nelaikau savęs elito nariu, nes į kūrybą žiūriu labai žemiškai, tiesiog gospadoriškai. Tačiau nesąžoningai, turbūt, galvoju esąs kažkuo skirtingu – „kitokiū“, kurių kaip ten

bebūtų, mažuma. Ar tai elitas? Jeigu taip, tai iš savo kailio neišsinersiu. Bet tai dar savaime nereiškia mūsų su dauguma, tuo labiau, kad tai būtų bergždzias mūsų (Laiškas Šurnai, Swarsthmoras, 1973 XII 29).

Draminė Ostrausko kalba išsiskiria muzikalumu ir estetiškumu, tai yra akcentavęs Kaupas, vertindamas *Kanarėlę*: Ostrausko „kalba turi daug ritminio elemento“, o „sakinį priartina prie poezijos prozoje“. *Pypkė*, anot kritiko, – „yra vienas iš pionieriškiausių veikalų mūsų moderniojoje dramaturgijoje“ (Kaupas, 1960, 242). Kaip rodo susirašinėjimas su Šurna, Ostrauskas dažnai ginčijosi dėl vieno ar kito žodžio reikšmės:

Atrodo, Tave tebetraukia tasai *Slogutis*. Reikia Tave gelbėti. Tad prisipažin-
siu: tai iš tiesų per menkas ir net apgaulus žodis *košmarui*. Mušuosi į krūtinę ir
apgaillestauju. Tuo labiau, kad prisipažinęs ir, tikiuosi, gavęs atleidimą, ko gero,
apturėsiu dangų, o likęs užsispyręs ko galiu tikėtis? (Philadelphia, 1992 V 13).

Kalbinei plotmei priklausytų ir kitas laiškas Šurnai, kuriame aiškinama, kaip kalba panaudojama kuriant charakterį pjesėje *Kaliausė*. Laiškas itin vertingas, nes parodoma Gadamerio įvardinto „žaidimo kalba“ laboratorija:

Ačiū už komplimentus „Kaliausei“. Tačiau sakai, esama kažkokio neišba-
lansuotumo tarp natūralistiškos kalbos ir charakterių, kurie egzistuoja kitoje
plotmėje? Betgi, Albinai, toje „dichotomy“ tasai dvilypumas, tos dvi plotmės
arba kartais tiesiog „disharmonija“ man kaip tik ir yra įdomu. Neatsitiktinai
kvailos vištos prabyla lotyniškai, neatsitiktinai šiaip gana naivi pati Kaliausė
„filosofiškai“ susimąsto, pagaliau taip pat neatsitiktinai pragysta ir tikras „kul-
tūrinis“ produktas – opera – „Sevilijos kirpėjas“. Pagaliau dėl pačios kalbos „na-
tūrališkumo“ (tiksliau „kaimiško“ lietuviškumo, t. y. gyvos kalbos) pasakytina
dar tai, kad, kaip ten bebūtų, „veiksmas“ vyksta lietuviškame kaime, jo aplinkoj
bei atmosferoj, tad atitinkama ir kalba, su anksčiau minėtomis „disharmoniško-
mis“ išimtimis. – Visa tai čia Tau primenu ne tam, kad įrodyčiau, jog Tu klysti,
o aš – teisus. Anaipol. Tenoriu tik pasakyti, kad šiuo atveju turėjau galvoj:
kaip ir kodėl. Sakai neesi girdėjęs žodžio „kaliausė“? Pasirodo, ne Tu vienas.
Tą patį išgirdau ir čia iš ne vieno – ir net raštingo bei kultūringo – asmens.

Atsakymas paprastas: tai prasmei (t. y. „scarecrow“) aš tik ir nežinojau tą žodį. Matyt, jis man užsiliko iš gimtosios aplinkos bei mano tėvų, kurie, tarp kitko, kiek atsimenu, kalbėjo tikrai puikia, gyva kalba. O to žodžio kilmė, beje, štai tokia: kailiaausė>kailiausė>kaliausė (Philadelphia, 1983 V 08).

Ostrausko laiškai išsiskiria grakščiu ir žaismingu stiliumi, esama šmaikštumo, lengvos ironijos. Daug kur laiškuose grįžta „šančiškas“ dialektas: „rašau ir basta“, „hyčiau būtų“, „ba žinau“. Tačiau ir laiškų, ir kūrinių skiriamoji ypatybė yra paprastumas. Apibendrinant galima teigti, kad Ostrausko kalbai charakteringas gilus lietuviškumas, tačiau jis susipina su Vakarų kultūros ženklais. Neabejotinai svarbus kalbos matmuo: muzikalumas bei estetiškumas.

Išvados

Ostrausko laiškai sudaro prielaidas konkrečiau interpretuoti jo asmeninį gyvenimą ir kūrybos raidą. Biografiniai raštijai priskiriamuose laiškuose atsiveria egzistenciniu nerimu persmelktas Ostrausko vidinis pasaulis. Nepamirštami ir išeivijos rūpesčiai – kalbos išsaugojimas ir tapatybės išlaikymas tremtyje.

Laiškuose plačiai reprezentuojama kūrybos plotmė: atskleidžiamas dramų kūrimo procesas, svarstomi formos ir turinio santykiai, ypač akcentuojant formos reikšmę, pabrėžiamas kalbos sąlygiškumas.

Laiškuose veriasi platus intelektinių interesų spektras: klasikinė, barokinė muzika, dailė, literatūra. Ostrauskas buvo puikiai susipažinęs ne tik su lietuvių literatūra, šiuolaikiniais autoriais, bet ir su klasikais, antikos autoriais. Šį platų kultūrinį akiratį patvirtina gausūs jo dramų intertekstai, nuorodos ir įvairios aliuzijos, citatos.

Ostrausko laiškai, be įvairių asmeninio gyvenimo detalių, kūrybinių rūpesčių, liudija ir savąjį istorinį laiką, to laiko socialines ir kultūrinės ypatybes. Todėl Ostrausko laiškai svarbūs ir vertingi

ne tik literatūros tyrinėtojams, bet ir kitų sričių mokslininkams ir, žinoma, visiems, kam svarbi lietuvių literatūra.

Archyviniai šaltiniai

Ostrauskas K., *Laiškai Valaitytei D.* (1948–1950). Maironio lietuvių literatūros muziejaus rankraštynas ER 96961-9700.

Ostrauskas K., *Laiškai Šurnai A.* (1949–2001). Maironio lietuvių literatūros muziejaus rankraštynas.

Literatūra

Egzodo rašytojai. Autobiografijos, 1994. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
Gadameris H. G., 1999, *Istorija. Menas. Kalba*, sudarė ir vertė Arūnas Sverdiolas. Vilnius: Baltos lankos.

Kaupas J., 1960, Ostrauskas Kostas. – *Lietuvių enciklopedija XXI*. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 242–243.

Gauta 2012-11-03